

Lisa Ahlqvist

Kulturskribent kultur@gp.se

Som En julsaga fast bakvänd

JÄTTEPROPP, KÖTTBERG. Egoist och girigbuk. Ett tacksamt motiv, som ärligt talat börjar bli en smula trött-samt. Det handlar såklart om skuld och svek hos den svenska fyrtiotalist-generationen, en följetong som verkar löpt i radio, press och tv i nära nog trettio år. Som av Charles Dickens, fastän bakvänd och i långkörarformat. För här går ju förvandlingen från frigjord typ med hjärtat till vänster, till sur pensionär som bara tänker på sig själv (som förträfflig). Men låt gå. Som variationer på den ursprungliga berättelsen med sina tre sedelärande tidsandar, säger snarast de moderna beskrivningarna av fyrtiotalisten nåt väsentligt om tidsandan. Om hur den uttolkas av en slug och anpasslig gestalt, som vi för enkelhetens skull kan kalla Barbro-Lennart.

PÅ ÅTTIOTALET SNODDE hon/han jobbet från småsyskonen. Under de krisande nittiotalsåren gav Barbro-Lennart order om massuppsägning, slaktade pensionssystem för barn och barnbarn och köpte jättefint hus i Spanien. Sen slutade Barbro-Lennart sin trygga, fasta anställning i förtid, ilsknade till av pratet om ungdomens försörjningsbörda och muttrade nåt om vem som egentligen barrikadstridit och byggt det här landet. Ungefär så går historien om den stora generationskonspirationen. Som vanligt rymmer den möjligtvis en gnutta sanning. I vart fall kanske för den relativt lilla skara svenska fyrtiotalister, som haft nåt inflytande över ekonomi, politik och media och till synes gärna bekräftat bilden av sig själva som krävande och radikala.

MEN ... FÖR DE ANDRA? För till exempel deltidsarbetar-kvinnorna som vuxit upp med utedass och hemmafruideal men utan självklar rätt till barnomsorg och högre utbildning, ter sig kanske stämpeln som bortskämd en aning provocerande eller felaktig. Mitt i all sin ironiserande orättvisa, är det kanske ändå känslan av kollektiv framgångssaga som gör att Martin Aagård i artikeln om åldersklyftor (Aftonbladet 24/12) träffar lite rätt med omdömet om de yngre pensionärerna som irriterande förnöjda.

De fick ju under familjebildaråren onekligen uppleva ett Sverige, som både höjde standard och plattade ut ojämnheter. För deras sjuttioalstbarn är livserfarenheterna i stort sett de omvända. Fast det är hursomhelst dummare att mäta karaktärsstyrkan hos en Generation Vet-bäst mot en Generation Förbittrad, än att söka den verkliga roten till växande klasskillnad. Och varför just en sån som Barbro-Lennart mindre skulle slå vakt om kortsiktig egen nytta och mer leva upp till en tidsanda hon/han kanske insöp vid 25, är för övrigt svårt att begripa.

Män snattar ännu mer

Snatteri är ett alldeles särskilt brott. Detta då det avviker från andra förbrytelser eftersom dess sociala följder ofta är värre än dess juridiska. Brottet betraktas också generellt som ett kvinnligt sådant, skriver författaren

Rachel Shteir i sin nya bok **The Steal**.

Den uppfattningen bottnar i 1800-talets kvinnosyn då kleptomani, tvångsmässigt stjälande, började betraktas som en psykisk sjukdom. Man trodde då att det hörde ihop med kvinnors påstått hämmade sexualitet. Men numera handlar

det snarare om den skambelagda konsumtionen, vilket också denna förknippas med kvinnor.

Detta är senare års väskdebatter ett tecken på - där en dyr väska ses som typexemplet på dyraste,

och onödiga, lyx.

Symbolen för snatteri är därför kvinnor som skådespelerskan

Winona Ryder.

Hon greps 2001 efter att ha stulit kläder i lyxbutiken Saks Fifth Avenue i New York. Tidigare

samma dag hade hon shoppat i samma butik. Mycket vill ha mera.

Och samtidigt visade en stor studie som publicerades i **The American Journal of Psychiatry** 2008 att män snattar mer än kvinnor. Där ser man.

Ellen Albertsdóttir

SERIER OCH SKILSMÄSSOR. Mats Jonsson utkom med Mats Kamp och Liv Strömquist med Ja till Liv, två exempel på serieråret 2011.

Svårt att andas i

2011 var seriernas år. Här fanns också de rädda medelklassmännen liksom den ständiga blicken mot den egna naveln. **ELIN GRELSSON FUNDERAR ÖVER LITTERATURÅRET SOM GÅTT OCH SER LJUSET** hos några författare som vågar omfatta mer än det egna jaget.

När sajten Bokhora nyligen utsåg 2011 års bästa bok valde två av fyra redaktionsmedlemmar Mats Jonssons serieroman *Mats Kamp*. Det är symptomatiskt på flera sätt. För det första kan ingen längre undgå seriernas betydelse i den svenska litteraturen. I år har flertalet böcker hyllats, uppmärksammats, analyserats och recenserats på kultursidor

LITTERATURÅRET 2011

och i tidskrifter. Indignerade skribenter på kulturtidskriften *Axess* må ha upprörts över att Liv Strömquists upproriska ABC-bok *Ja till liv* låg före Thomas Manns *Bergtagen* på DN:s boktopplista. 2011 var likväl serieskaparnas år, då vi läste Strömquist och Jonsson på samma allvar som vi läste Mann.

FÖR DET ANDRA är Mats Kamp en uppgörelse med mansrollen, familjen och inte minst medelklassen. Här ryms svidande samtidskritik riktad mot självcenterade Söderföräldrar och en svensk skola i förfall, liksom en nära skildring av faderskapets lycka och könsrollernas kvävande mallar. Det är ett biografiskt berättande som utgår från jaget och den egna problematiken, inramad i en stockholmsk medelklasskontext. Mats Kamp må vara en

UR MATS JONSSONS MATS KAMP.

av de mer politiska böckerna som gavs ut under 2011, men dess fundament känns igen i mycket litteratur från året som gått.

Jonssons romantitel anspelar på en annan omtalad bok under året. Karl Ove Knausgård's *Min kamp*. Alla gick i spinn över det självbiografiska mastodontverket uppdelat i sex böcker (tre hittills utgivna på svenska). Lika hyllad som Knausgård's svit blev boken

Happy, happy omdebatterad. Journalisterna och författarna Maria Sveland och Katarina Wennstam samlade flertalet kända kvinnliga skribenter och skrev om skilsmässan som förlösande kraft av egentid och glädje mitt i sorgen. En av medförfattarna i antologin skrev också om skilsmässan i skönlitterär tappning. I Helena von Zweigbergks *Anna och Mats bor inte här längre* bröt det olyckliga paret från *Ur*

” Det finns fortfarande ingen som bräcker Strindberg när det gäller att beskriva människan! Knausgård framstår som välling i jämförelse.

Journalisten **Stina Lundberg Dabrowski** intervjuas i tidningen **Skriva**.

Skidåkning som livsstil

I **Kroppens geni** - Marit, Petter och skidåkning som lidelse undersöker idéhistorikern och före detta tävlingsåkaren **Sverker Sörlin** längdskidåkningens väsen. För att få hjälp söker han upp **Marit Björgen** och **Petter Northug**, de som faktiskt är snabbast

i världen. Han vill veta vad det är i deras bakgrund och kultur som gör att de åker så fort och vinner så ofta. "Som självförverkligningsprojekt är boken mindre intressant, men dess skildring av skidandet som lantlig självhävande och livsstil engagerar", skrev GP:s kritiker **Lisa Ahlqvist**. Nu finns **Kroppens geni** också i pocket.

Bilder: CLAUDIO BRESCIANI, FREDRIK SANDBERG, DRAGO PRVULOVIC

Helena von Zweigbergk skrev om skilsmässor i såväl antologin *Happy, happy* som i romanen *Anna och Mats bor inte här längre*.

bostadsrätten

vulkanens mun äntligen upp och in i en förvirrande tillvaro som fränskilda.

En identitetskrisande förvirring präglade också Erik Helmersons *Den onödige mannen*, en av de böcker som ofta varit på tal under året när det diskuterats kring manlighet och påståendet om manlighetens kris. DN-skrivaren Helmerson tecknade en bild av en räddhågsen medelklass och en man som inte lever upp till idealet om att kunna försvara sin familj. En liknande sorts rädda medelklassmän återfanns också i Jens Liljestrands roman *Adonis* som skildrade en åldrad sånggrupp från kårtidens Lund, där prestigen var hög och känslorna hölls under ytan. Krisande manlighet verkade dock inte Ulf Lundell lida av. I *Allt är i rörelse* valde han det skrivmässiga knepet som han själv betecknade som att "ställa skrivmaskinen mitt i skiten och se vad som händer". Som vanligt med en huvudkaraktär snarlik författaren själv och med slängar till samhället och samtidsandan.

DET ÄR INTE ALLTID LÄTT att andas i den svenska samtidsprosan. Med en oupphörlig blick på den egna naveln väljer många författare att stanna innanför Stockholmstullarna och bostadsrättsföreningen. Det är relationsdramatik, könsroller, krackelerande familjer och självbiografiska minnen för hela slanten. Visst fanns där rättmätigt hyllade undantag under året, som Magnus Dahlströms *Spådom* och Torbjörn Flygts *Outsider*. Men det blir lätt trångt i den skildrade bostadsrätten på Söder tillslut.

ÅRETS SUPERSTJÄRNA

Jonathan Franzens Freedom gavs ut i svensk översättning och fortsatte sitt segertåg. Alla läste och älskade Franzen. Kanske var det den långa tiden i rampljuset som gjorde att den fullsatta salen på Bokmässan fick se en avog och ointresserad författare som motvilligt svarade på frågor på ett sätt som det bara anstår en superstjärna med divalater.

Någonstans kan man tack och lov ana en annan framtid. I Carolina Fredrikssons spännande debut *Flod* var både namn, plats och händelser okänd mark. Måns Wadensjö tog i sin andra roman *ABC-staden* avstamp i 1950-talets byggande av Vällingby med en torr och socialrealistisk ton. Elin Boardys *Mot ljuset* placerades i kolonialismens Malaysia och debutanterna Kristofer Folkhammar och Ajohan Lahti skrev båda med en avskalad intensitet om relationer bortom heteronormen. I det unga författarskapet anas en längtan efter att omfatta mer än det egna jaget, medelklassens rum och dekonstruktioner av kärnfamiljen. En utblick till något bredare och större. Ett anspråk på verkligheter som inte nödvändigtvis liknar den egna, kanske inte ens existerar. Det är ambitioner som svensk prosa innerligt behöver.

ELIN GRELSSON

ÅRETS FÖRVIRRING

Ann Heberleins uppföljare till den hyllade *Jag vill inte dö, jag vill bara inte leva* fick stor uppmärksamhet då hon tog avstånd från sin egen sjukdomsskildring. I *Ett gott liv* gick hon bland annat till hårt angrepp mot förläggaren **Svante Weyler** som gett ut manuset, trots hennes psykiska tillstånd. Boken lämnade många frågetecken kring ansvar. När Heberlein några månader senare dök upp på Twitter ledde det till många diskussioner kring huruvida det verkligen var hon som stod bakom användaren. 2011 kunde ingen förvirra kulturvärlden som Ann Heberlein.

ÅRETS MEST VÄLKOMNA

Nyöversättningarna av **Inger Christensens** verk som tillgängliggör en stor författare.

ÅRETS REGRESSION

2011 plockade vi alla ur den rika floran av bra, svensk barn- och ungdomslitteratur. Augustiprisbelönade **Pojkarna** av **Jessica Schiefauer**, **Jag är tyvärr död och kan inte komma till skolan idag** av **Sara Ohlsson** samt **Cirkeln** av **Mats Strandberg** och **Sara Bergmark Elfgrén** är några exempel på böcker som fick vuxna kulturjournalister att gråta och vändas av nyupplevd tonårsängslan.

Mellan livsglädje och dödslängtan

BOK

KENNET KLEMETS

All denna öppenhet som kommer
Pequod Press

Efter läsningen av **Kennet Klemets** nya diktsamling är det snarare enskilda strofer än helheten som stannar kvar, skriver **Pär Thörn**.

Göteborgspoeten **Kennet Klemets** utkommer med sin sjätte bok, den första på **Pequod Press** efter fem på **Albert Bonniers** förlag. Dikten inleds med en lägesbeskrivning i form av substantiv ur ett landskap som avslutas med: "Trafikljus. Växlande mellan rött, gult, grönt." Vi befinner oss i en bil, vilket blir allt tydligare efterhand. Texten består av sidoställda stycken från en mångfald av kontexter: sportradion, väderleksrapporten, det omgivande landskapet, nonsens, metareflekationer, men mest rör det sig nog om "kontrafaktisk självbiografi". Ibland uppstår repetitioner och plötsliga narrativ bildas.

"Nu drömmer jag men bara medan den här meningen varar."

DENNA FORM ÄR TYPISK för en viss sorts samtida dikt. På så vis kan knappast **Klemets** ses som speciellt originell, men det är inte heller originalitet som åsyftas utan snarare ett slags realism: att beskriva det motsägelsefulla moderna subjektet med sin hjärna sprängfylld av textfragment.

Rörelsen är central, såväl den yttre som den inre: Här befinner sig diktsubjektet i en förflyttning mellan livsglädje och dödslängtan, mellan stillestånd och hastighet. Mot slutet av boken har texten blivit glesare och vissa strofer har ersatts med vita ytor. På så vis ökar läshastigheten, även om tomrummet motsägelsefullt nog kan tolkas som en form av pausering.

DEN INLEDANDE lägesbeskrivningen ger denna öppna text ett väl pedagogiskt drag och låser tolkningen till en plats i alltför stor omfattning. Efter läsningen är det snarare enskilda strofer än helheten som stannar kvar, exempelvis denna vackra metautsaga "Nu drömmer jag men bara medan den här meningen varar.", min ögonblickliga association till Åke Hodell och konkret poesi när jag läser transkriptionen av sportradions "I maaaaaaal." eller denna underbara absurditet: "Vad säger Aralsjön?"

PÄR THÖRN